

brachiis charitatis amplexari. Dulce siquidem mihi erit, si moriens inter ulnas domini mei videar obdormisse, si me ad præsentiam superioris Domini vestra morientem gratia prosequatur. Hoc est quod omnibus hodie negotiis expeditus, misericordiam ipsius frequentibus suspiriis implorare non cesso, quatenus post præsentis regni gubernacula quæ tepetis, æterni regni gaudia vobis largiatur, neque vobis tanquam vernaculum vestrum jubeat miseratus adjungi. Vivat dominus meus, et omnem semper invidiam gloriosus excedat. Scio meminisse vos, quia sermo bonus de mera sinceri cordis veritate processit, quod me deinceps semper benignus audiretis, nec repulsam a vobis moderata precatio reportaret. Magnum hoc reputavi sed maximum, nec me tamen in probum liberalis promissio faciet exactorem; sed cum hilari semper verecundia suppli-

A cabo. Ne vero tedium prolixitas epistolæ generaret, quæ postulo nuntio viva voce vobis indicanda commisi. Pauca quidem et parva sunt, si ad Domini mei excellentiam referantur, sed mihi maximum erit, quidquid de propitia domini mei liberalitate proveniet.

CXXXI.

EXCUSATIO CUIUSDAM EPISCOPI.

Temporis brevitatis, improvisa vocatio, transitus suspecti, improba prædonum molestia, medicamenti sollicitudo adhibita, excusabiles paternitati vestræ nos reddunt. Electioni vero factæ et consecrationi faciendæ benignum ex affectu præbemus assensum. Quoniam quidem persona et moribus pollet, et industria viget, et scientia floret, credimus quod in domo Dei plantata adjutrice Divinitate florebit et faciet fructum.

ARNULFI

LEXOVIENSIS EPISCOPI

SERMONES.

I.

SERMO HABITUS IN CONCILIO TURONENSI.

PREFATIO ad Egidium Rothomagensis archidiaconum. — Sermonem habitum in concilio Turonensi scripto tradere, quorundam precatone compulsus sum, qui licet in proximo consistentes, ea quæ dicta sunt multitudinis obsistente tumultu, nec satis audire, nec intelligere potuerunt. Feci quod rogatus sum, sed invitus, quia quædam sunt quorum simplex pronuntiatio plus favoris, quam laudis diligens inspectio promeretur. In his enim quæ in commune dicenda sunt, communi convenit intelligentiæ (52) deservire, ut omnia quæ dicuntur omnium statim capiat intellectus, ideoque verbis prope communibus decurrit oratio, ne subtilius artificium lucem rerum et verborum, quasi nube quadam difficultatis obducat. Et quia tractatus ejusmodi ad movendos plerumque destinatur affectus, oportet quasi cæcis frequentibus, et brevioribus articulis incitare sermonem, ne longioribus periodis torpescat oratio, sed animus velut interpellatione commotus assurgat. Si igitur animus ad aliquid intellectu disponente movendus est, sermonis prorsus est observanda serenitas, quoniam tenebræ plus semper odii contrahunt quam favoris, sæpiusque pes incedentis offenditur, nisi prævio dirigatur aspectu. In his vero quæ scribuntur, videntur quasi cum fiducia

C quadam regentium provocari judicia, nec tam formandis affectibus verba componi, quam examinationi publicæ, quæ palam proponuntur exponi. Siquidem in his quæ proponuntur oculis frequens celebratur inspectio, et modo fructus sententiæ, modo cultus orationis exquiritur, ut spatioso possint merita studiorum adhibita rationis æstimatione pensari. In aliis vero discussionis moram (53) celeritas pronuntiationis excludit, ubi currentis linguæ lubricum vix celeri etiam consequimur (54) intellectu, et sæpe quod incitatus dicitur, desides vehementius excitat, et informat affectus. Super quo non videbantur mihi in scripturam redigenda quæ dicta sunt, sed sicut tanquam ex tempore dicta sunt, ita statim cum tempore præterirent, quoniam eis cum dicerentur gratiam potius ministravit occasio, quam cujuslibet peritia facultatis. Tempore siquidem schismatis agebatur quod in diebus istis, maxime adversus libertatem Ecclesiæ Dei, sæcularis potentie firmavit audaciam: ideoque nos diligentius de unitate et libertate tractavimus, ut animos eorum qui aderant ad insistendum consolatio firmiores redderet, et ad resistendum exhortatio fortiores. Lege itaque, adhibita tamen dilectionis indulgentia qua cœpisti, ut scilicet imperfectum meum videant oculi tui, nec ad exactum quod legeris producatur examen, sed semper media benignius æquitate cognoscas.

(52) C., diligentia.

(53) B., morem.

(54) B., consequuntur.

SERMO.

Hodiernum sermonem, domini et Patres mei, mihi domini nostri qui præsides, Romani videlicet pontificis, injungit auctoritas. Et ego quidem munus injunctum magis de necessitate obedientiæ, quam de animi voluntate suscipio. Mallet ut in alium declinasset ista dignatio, cujus et vita commendabilior esset, et major tam scientiæ quam eloquentiæ plenitudo. Quis enim ego sum, qui in auribus tot, tam prudentium, tam venerabilium personarum quemlibet mihi debeam usurpare sermonem? Sed et quis ego sum, qui mandato Romani pontificis audeam obviare? Angustia mihi sunt undique. Inter verecundiam et necessitatem constitutus sum. Altera me monet ut sileam, altera quasi quadam violentia pertrahit ad loquendum. Obediendum enim est sine mora, sed verecundia linguam reprimit, obstruit intellectum, et a facie reverentiæ vestræ stupore quodam reddit pavidum et confusum. Scio enim quia tria solent in prædicatore requiri, sanctitas conversationis, plenitudo scientiæ, secundior eloquentiæ vena. Sanctitas conversationis inquirunt, quia nisi fuerit prædicatoris commendabilis vita, non erit ejus prædicatio gratiosa. Cujus enim vita contemnitur, restat ut ejus prædicatio contemnatur. Timere enim habet ne forte incipientem loqui statim vox divina reprimat, et condemnet: *Quare tu enarras justitias meas, qui projecisti sermones meos retrorsum?* (Psal. XLIX.)

Perfectio scientiæ quæritur, ut habeat prædicator unde possit de thesauro cordis sui proferre nova et vetera, et eruditum noverit expectantibus explicare sermonem, et secundum personarum qualitates temperare, quod dixerit, ut sciat quibus debeat lac potum dare non escam, quibus solidiorem cibum habeat ministrare. Eloquentia desideratur. Ad quid? Quia sicut si non habuerit scientiam, non habebit quid dicat, ita nisi habuerit eloquentiam, non habebit quo modo dicat. Utrumque autem necessarium est, et habere quid dicas, et scire quo modo dicas. Sententiarum siquidem excellentia sermonis elegantiam quærit, ut verborum dignitas rerum majestati respondeat, et sibi invicem quasi concentu quodam res et verba concurrant. Ita est ut sermo prædicatoris omni acceptione dignus sit, requiritur in prædicatore religio ad reverentiam sermonis, scientia ad doctrinam, eloquentia ut commendat ad gratiam: Ut scilicet sermo sanctus sit, prudens sit, illustris sit. Ego vero qui vobis producor in medium, nihil habeo penes me, nisi conscientiam peccatricem, minorem scientiam, eloquentiam imperfectam. Et ideo opportunius mihi fuerat silere quam loqui, pasci quam pascere, et aures vobis potius exhibere quam linguam. Nulla mihi in memetipso fiducia est, sed ad sanctitatem præcipientis, et merita vestra converto. Quibus intercedentibus, aliquid mihi fortassis argietur gratia illius qui dixit: *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud* (Ezech. 11). Os meum obedientiæ

A necessitate aperit, utinam gratia ejus per merita vestra sermone adimpleat opportuno! In omni itaque sermone, domini et Patres mei charissimi, videtur mihi, quia circa id quod principaliter intenditur duo sunt studiosius observanda, causa scilicet et tempus. Et causam quidem ratio administrat, tempus autem opportunum reddit occasio. Occasio autem est oportunitas sumpta ex tempore, sicut viro placuit eloquenti. Ita est. Nisi id quod dicitur causam de ratione contrahat evidentem, ipsum ducitur otiosum. Si importune dictum fuerit, reputatur infestum. Quæ autem otiosa vel infesta sunt, raro desideratis assequuntur eventus. Et ideo cum multa de scriptis sanctis possent utiliter ac probabiliter in commune proferri, ad ea potissimum sermo convertendus est, ad quæ nos et urgens necessitas impellit, et evidens invitat utilitas. Ad quid? Ad tentandum vobiscum de unitate et libertate Ecclesiæ Dei. Sine his enim duabus non potest Ecclesia salva consistere, sed nec consistere quidem, quia nisi Ecclesia habuerit unitatem, non erit una. Si una non fuerit, non erit: omne enim quod est, ideo est, quia unum est; quod autem unum non est, emittit pariter cum unitate substantiam. Item, nisi habuerit libertatem, misera erit, pro eodem autem ei est miseram esse, et non esse, imo deterius est miseram esse, quam non esse. *Melius*, inquit, *ei erat si natus non fuisset homo ille* (Matth. XVI), de Juda dictum est, quoniam melius erat ei natum non esse, quam ad ejusmodi miseriam natum esse.

Ideo, domini et Patres charissimi, ut status Ecclesiæ conservetur incolumis, oportet unitati ejus et libertati sollicitè provideri. Utraque enim his diebus, hac tempestate, sicut nos miserabiliter experimur, multis urgetur incommodis, multis injurijs infestatur, quia alteram scindere nititur schismaticorum ambitio, alteram quærit auferre violentia tyrannorum. Utrumque tamen eis per Dei gratiam impossibile erit. Impossibile siquidem est, spirituale ecclesiasticæ unitatis scindere sacramentum, quod inter Christum et Ecclesiam, ipso Patre auctore, indissolubili fœdere connexum est et firmatum. Impossibile est suam Ecclesiæ Dei tollere libertatem, quam Dominici sanguinis consecravit effusio. Licet enim paleæ de area Domini quandoque ventilabro levitatis aut vanitatis volent et abscedant, propter abscessum tamen earum non minuitur fructus areæ, sed purgatur. Item, licet principes tenebrarum adversus Ecclesiam Dei vehementer insurgant, portæ tamen inferi adversus eam prævalere non possunt. Ita, domini mei, salva nobis semper est unitas, salva semper est libertas Ecclesiæ, quia neque tunica inconsutilis scindi potest, neque Christi sanguis in irritum devocari. Et licet exierint a nobis aliqui qui nobiscum erant, sed de nobis non erant, non est scissa tamen veritas unitatis propter eos, quos separavit a nobis propriæ malitia pravitatis. Et licet ii quos diximus tyranni terrarum circa

temporalia bona, et ipsa etiam corpora nostra deserviant, ut edant carnes nostras, infirmantur et cadant. Et si circa diripiendas inutiles sarcinas occupantur, Ecclesia tamen Dei nihilominus quæ disponenda sunt libera potestate disponit; imò etiam ipsos, quasi servos nequam, spiritali potestate retrudit in carcerem, ubi eos nimirum, quasi compedibus quibusdam, vinculo anathematis, et opprobrio perpetuæ maledictionis astringit. In quo etiam laudabile videtur operari virtus divina miraculum, dum nobis in unitate nostra et libertate degentibus, ipsi se solos ab unitate catholica separant, et detestandæ subjiciunt servituti. Nos tamen, charissimi fratres et domini, non debemus malum pro malo reddere, neque vinci a malo, sed vincere in bono malum: et ideo ad revocationem eorum qui foris sunt summa charitate debemus intendere, ut ipsi unitati nostræ possint, Domino miserante, conneeti, quatenus ii qui quietem ecclesiasticæ libertatis impugnant, meliorem ducti consilio respiciant, et tam de revocatione eorum quam istorum pœnitentia crescat fecunditas unitatis, et inconcussa servetur (55) desiderandæ tranquillitas libertatis.

Ad hoc scilicet omnem nos convenit diligentiam adhibere, omnem propter hoc sustinere vexationem, omne periculum experiri. Hoc enim speciale debitum nostræ professionis est: episcopi sumus. Ad hoc sacramentis ecclesiasticis sanctificari volumus, ditari beneficiis, honoribus illustrari. Ex ea etiam causa hic primas obtinemus in concilio cathedras, primos in cœnis recubitus, salutationes in foro. Ex eadem causa populorum nobis multitudines inclinantur, ut de manu nostra partem aliquam commissæ nobis benedictionis accipiant. Quærent enim accipere de plenitudine nostra, quod nos accepimus de plenitudine Christi. Hic ordo est: unguentum præcedit in capite; a capite descendit in barbam, barbam quidem Aaron: a barba usque in oram vestimenti defluxit. A capite, scilicet Christo, in barbam, scilicet prælatos Ecclesiæ; a prælatis in populum, in subjectos. In capite autem omnis perfectionis est plenitudo, omnis perfectio plenitudinis. *In ipso enim inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (Coloss. ii)*, solidæ scilicet et perfectæ. *In ipso omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (ibid.)*. In ipso totus Spiritus Patris. Nihil ibi perfectioni detractum est. Nihil ibi plenitudini derogatum; et de plenitudine ista nos omnes accepimus, majores et minores. De plenitudine quidem, sed non plenitudinem ipsam, sibi enim plenitudinem reservavit. Circa nos autem divisiones gratiarum factæ sunt: *Unus autem est Spiritus, qui operatur omnia in omnibus, non omnia in singulis; dividit enim singulis, prout vult (I Cor. xii)*. *Ubi enim vult spirat (Joan. iii)*, et quantum vult inspirat. Nos autem in medio constituti inter Christum et populum, privilegium gratiæ consecuti sumus, et prærogativam dignitatis adepti. Privilegium gratiæ,

(55) B., servietur.

quia prius et copiosius nobis infunditur, quod a nobis in alios transfundatur. Prærogativam dignitatis, quoniam superiores et propinquiores sumus. Superiores, quoniam constituti sumus principes super omnem terram. *Constitues eos*, inquit, *principes super omnem terram (Psal. xlii)*. De apostolis dictum est: utique et de nobis, qui loca apostolorum minoribus re vera meritis, sed majoribus consolationibus obtinemus. Qualis autem est hic principatus noster? utique sublimis et fortis. *Nimis*, inquit *Propheta, honorati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum (Psal. cxxviii)*. Propinquo sumus: amicos siquidem nos appellat, et ad argumentum propensioris amicitiae indultam nobis, non partem sed copiam totius familiaritatis ostendit. *Jam non dicam*, inquit, *vos servos, sed amicos meos, quia omnia quæ audiri a Patre meo nota feci vobis (Joan. xv)*. Verum est. Nobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ut videntes non videant, et audientes non intelligant (*Marc. iv*). Nos habemus oculos intuen-di, et aures audiendi. Multæ et magnæ sunt circa nos dignationes tuæ, bone Jesu, multa et inestimabilia beneficia tua. Gratia tua ultro nos prævenit et subsequitur, nihil aut parum est quod meritis nostris arrogare possimus, cum tu gratiam per gratiam semper effusa munificentia largiaris. Quid ergo retribuemus tibi? *Quid retribuam*, inquit, *Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? (Psal. cxv)*. Quæritne sibi restitui? quærit revera, quoniam gravis etiam exactor est. Non convenit debitorum suum in sortem tantum, sed etiam in usuras. *Quare*, inquit, *non posuisti pecuniam meam ad mensam, ut cum redirem utique, cum usuris eam exegissem a te? (Luc. xix)*. Quia ergo sibi retribui quærit, consulamus Prophetam, quid tantæ majestati digne possit in causam retributionis offerri. Expediit nobis ut qui nos de qualitate nostri principatus edocuit, nihilominus de quantitate retributionis edoceat. Oportet enim ut quod nomine retributionis offertur, ad honorem cedat, aere-dat ad gratiam, alioquin non parit gratiam, sed offensam. Audiamus ergo quid dicat: *Constitues eos principes super omnem terram (Psal. xlii)*. Ecce meritum ejus circa nos, quid autem sibi retribui quærat, consequenter adjungit: *Memores erunt nominis tui, Domine (ibid.)*. Memoriam nominis sui tantum sibi quærit nomine retributionis offerri. Cujus nominis? nempe multa nomina habet. Habet quædam nomina de Veteri Instrumento significationis absconditæ, habet quædam ad Novum specialius pertinentia Testamentum, suaviter redolentia, exhibentia gratiam. Quæ, quamvis constet originem traxisse de Veteri, plus tamen celebritatis et frequentiæ de præsentis novitate sumpserunt. Quæ sunt illa? Jesus Christus: Jesus interpretatur *salvator*, Christus *unctus*. Ubi unctio, ibi suavitas; manifeste nomen istud Christus suaviter redolet unctio-nis; Jesus salutis gratiam repromittit. Credo

tamen quod in hoc loco Propheta aliud nomen quaeratur intelligi, quoniam nomina illa propter suavitatem et gratiam, devotionem quidem et fiduciam praestant: hic vero alterius cujusdam nominis memoriam quaerit, cujus severitas nobis cautelam diligentiae, et timorem reverentiae donet. Quod est illud? Deus. Deus interpretatur *timor*. Ipse autem in hoc loco timentes esse nos exigit et prudentes. Commisit enim nobis hereditatem suam, quam nisi timentibus non committit. *Dedisti, inquit, hereditatem timentibus nomen tuum, Domine (Psal. lx)*. Hereditas autem ejus illa est, quam ipse a patre merito et postulatione passionis accepit. *Postula, inquit, a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam (Psal. ii)*: hereditas autem haec universitas fidelium est, quae nomine censetur Ecclesiae, quae catholicam continet unitatem. Hanc fidei nostrae credidit, hanc sollicitudini commendavit. Ad curam igitur et custodiam ejus cum omni timore omnem nos oportet diligentiam adhibere. Nulla nos abstergere debet comminatio, nulla persecutio retardare (56); quin his semper in omni opportunitate sua fideliter occurramus et divinum in spe, quae non confundit, amplectamur auxilium; quia non est nobis in terra victoria, cum sponsus ejus debellator scilicet omnis aerae potestatis Christus ipsius propugnator sit ad salvandum. Qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto Deus per saecula. Amen.

II.

SERMO DE EODEM.

Hesterno sermone, domini et Patres charissimi, vobiscum de unitate Ecclesiae Dei et libertate tractatum habuimus, ad id omni studio principaliter intendentes, ut bona et sancta voluntas vestra divini sermonis exhortatione inter adversa reddatur alacrior et de agnitione divinae protectionis et gratiae insolubilis nostrae invicem fraternitatis proficiendi semper in melius fiducia convalescat. Fratres siquidem sumus ex eodem Patre Christo, et ex eadem matre Ecclesia, per regenerationem aquae et spiritus de filiis irae translati in adoptionem gloriae filiorum Dei (*Ephes. i*). Bonum itaque est, quia utile; jucundum, quia delectabile: nos haec spirituali fraternitate conjunctos, in unitate consistere, ut sit scilicet nobis, sicut in primitiva Ecclesia, multitudini credentium cor unum et anima una. Sit in nobis unus spiritus, una fides. Unitas enim fidei concordiam parit. Concordia mater est unitatis. Unitas vero fidei tribuit libertatem. Ex fide siquidem vita nobis et victoria est. *Justus enim, inquit, meus ex fide vivit (Rom. i)*. Et haec est victoria quae vincit mundum, fides nostra. Sed et sancti per fidem vicerunt regna; regnum Satanæ, regnum mundi, regnum caelorum. Et de regno quidem mundi et regno Satanæ manifestus;

(56) Omnia quae vocem *retardare* sequuntur, usque ad Rom. ii, p. 10, l. 12, *convalescat*, om. B, et duae homiliae unam faciunt. At pro omissa post *retardare* habet B sequentia: « Participes consolationum facti sumus. Justum est ut socii simus etiam tribulatio-

A sed et regnum caelorum vim patitur, et rielowi rapiunt illud (*Matth. xi*). Na omnia regna unitas fidei, et fides unitatis expugnat. Totis itaque studiis debemus insistere, et alter alterum cohortari, ut stemus simul; quia si steterimus simul, alteri ab altero plus fidei et virtutis accrescet. Si steterimus simul, adversariis nostris non tantum resistere poterimus, sed et cum fiducia provocare. Si steterimus simul, Ecclesia Dei apparebit terribilis, ut castrorum acies ordinata. *Stemus, inquit ille propheta, stemus simul. Quis est adversarius meus? quis contradicit mihi? accedat ad me (Isa. i)*. Quia aliquem sibi senserat fideliter assistentem, cum fiducia loquebatur. Nos quoque, domini et Patres mei, habemus aliquos nobis fideliter assistentes: habemus enim assistentem nobis gratiam civium supernorum, habemus assistentia nobis merita et orationes vestras, habemus assistentem nobis fidem et devotionem catholicorum regum, qui unitatem catholicam nobiscum et verbo profitentur, et operibus exsequuntur; omnes fore quicumque censentur nomine Christiano. Comparatione vero tantae multitudinis, modica est unius exceptio. Unus siquidem excipitur, et ipse solus. *Vae autem soli, quia si ceciderit, non habet sublevantem (Eccle. iv)*. Sed et ipse per misericordiam Dei convertetur et vivet, quoniam ipse est inter principes terrae multa prudentia et virtute laudabilis, nisi gloriam suam divinae gloriae praepone-re decrevisset. Utinam humilietur sub potenti manu Dei, et principatum Ecclesiae suo praesente principatu recognoscat, utinam intelligat quia si Christum, sponsum scilicet Ecclesiae dominum constitetur, necesse habet et Ecclesiam quae sponsa est nihilominus dominam confiteri. Praeterea specialem causam habet, qua sanctam Romanam Ecclesiam dominam recognoscere debet: alioquin manifestissime poterit reus ingratitude apparere. Si enim ad veteres recurrantur historias, certum erit praedecessores ejus imperium non de alio jure, quam de sola sanctae Romanae Ecclesiae gratia percipisse. Nihil igitur plus juris vindicare principes possunt, quam quod in eos contulit dignatio largientis. Praeterea habemus assistentem nobis etiam Christum. Neque enim Ecclesiam ea nobis conditione tradidit, ut relinqueret: semper assistit. *Non relinquam, inquit, vos orphanos, vado et venio ad vos (Joan. xiv)*, vobiscum usque ad consummationem saeculi permansurus. *Adjutor itaque et protector nobis est in salutem (Psal. xxxii)*. Cum adjutor itaque tot assistentium nobis nulla nos debet abstergere comminatio, nulla persecutio revocare, imo stare debemus ex adverso, et opponere nosmetipsos murum pro domo Israel. *Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum,*

num. Ex adverso stare nos convenit, et opponere nosmetipsos murum pro domo Israel. Quod sane nobis non facile quidem, sed possibile tamen erit, si constanter in unitate catholica consenserimus permanere. Porro fratres sumus ex eodem patre, etc.

ut possit sustinere (I Cor. x). Imo etiam ad confidentiam victoriæ obtinendæ suo nos invitat exemplo. *Confidite*, inquit, *ego vici mundum* (Joan. xvi). Si semel victus est, non erat invincibilis mundus; facilius nobis erit victoria victum vincere quam invictum. Christus vincendum aggressus est, et devicit. Dicebatur aliquando: *Vide, Domine, et considera, quoniam erectus est inimicus* (Thren. i); nunc autem dicitur, quoniam dejectus est inimicus. Fidualiter aggredi possumus jacentem et victum; quia si dejectus est, non resurget; si victus, non præsumet. Nulla ipsius ex hoc nunc resurrectio, vel præsumptio prævalebit. Timeo tamen, ne aliquis forte submurmuret, præsumptuosum dicens æmulari tantæ perfectionis exemplum. *Facile*, inquit, *erat Christo mundum vincere, qui creaverat mundum.* Omnipotens enim nomen ejus, cui idem est et velle et posse: mihi non ita, *quoniam infirmus sum, et conturbata sunt omnia ossa mea* (Psal. vi). Omne scilicet robur naturæ meæ peccati corruptione est concussum, et ideo substantia mea tanquam nihilum coram ipso. Sed nequaquam, domini et Patres mei, disidendum, nequaquam desperandum est, quia, sicut verba Christi nobis ad doctrinam, ita opera proponuntur ad formam. Et sicut per doctrinam impossibile nobis est scientiæ illius plenitudinem obtinere, ita per exempla ad æqualitatem virtutum ejus non poterimus pervenire. Sed, licet attingere non valeamus eminentiam majestatis, proficere tamen poterimus ad aliquam saltem similitudinem sanctitatis. Proderit imitari, etsi nemo valeat adæquari. Citra perfectionem ejus subsistit nostra perfectio. Prosequi debemus, etsi consequi non possimus. Non eisdem passibus, sed eodem tramite, eisdem est vestigiis insistendum. Quod si aliqua etiam de hominibus exempla quærantur, multos homines victores mundi poterimus invenire. Videamus Apostolum, hominem scilicet peccatorem, sicut et nos, non quantum nos, qui dicat se minimum apostolorum, et indignum vocari apostolum, quoniam persecutus est Ecclesiam Dei: *Boquam*, inquit, *certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de cætero reposita est mihi corona justitiæ* (II Tim. iv). Certavit Apostolus, de certamine victoriam, de victoria consecutus est coronam. Cucurrit et consummavit cursum, ideoque bravium assecutus est. Idem bravium, quod corona. Tu autem quis es qui quæris coronam sine victoria, sine concertatione victoriam? Impossibile est de facto, sine concertatione vicisse. Improbabile est de jure coronam, sine victoria postulare. *Neque enim coronabitur nisi qui legitime certaverit* (II Tim. ii). Lex autem certaminis perseverantia est. *Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. xxiv). Idem profecto salus, quod bravium et corona. Amplius si major vobis de homini-

bus placeat pluralitas, exemplorum infinita fere martyrum millia nobis occurrunt, qui ad certamen istud toto desiderio occurrerunt, et denuo victoriam cruentam quidem, sed tamen cum lætitia et gloria perceperunt. Nunquid non *ibant* apostoli, *gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. v.) Nunquid non Stephanus inter lapides ipsos pro lapidantibus supplicat et exorat? (Act. vii.) Nunquid non (57) Petrus et Andreas de cruce prædicant veritatem? Nunquid non Laurentius de craticula tyranno lætandum insultat? Nunquid non carnifices ipsos ad æquulem prævenire invincibilis Vincentii fortitudo festinat? Sed, etsi de infirmiore ætu quærat exemplum, Agathæ lætissime et gratulanter ibat ad carcerem, et quasi ad epulas invitata, agonem suum Domino precibus commendabat. Prius me deficiet dies, imo totum longioris anni spatium exspirabit, quam sanctorum victoriæ plane valeant enarrari. Hi revera fuere viri fortes, et ad bella doctissimi, qui humilitate superbiam, tyrannidem patientia devicerunt. Cæterum benignius agit cum infirmitate nostra misericors et miserator Dominus. Ipse enim conscius est infirmitatis nostræ, utpote qui novit signum nostrum. Tolerabilem itaque facit patientiam nostram.

Revera, sicut dictum est, facit cum labore proventum. Nulla ergo adversum nos veteris sævitie commenta procedunt, imo etiam sustinemur (58) in equis et curribus ambulare, in magnis quadroque et mirabilibus super nos epulari quotidie (59) splendide, pretiosis indui honoribus, et divitiis abundare. Paupertatem Christi verbo prædicamus, sed minus exhibemus exemplo; nisi quia fortasse paupertatem ejus in nobis spiritualiter divitiarum contemptus et humilitas sancta restaurat. Neque enim requiritur a nobis divitiarum indigentia, sed contemptus. *Diritiæ*, inquit, *si affluent, nolite cor apponere* (Psal. lxi): non dixit ne affluent, sed ne cor apponatur. Porro cor prohibuit apponere, sed non manum. Profecto Propheta in omni affluentia divitiarum pauperem se prædicat et egenum. Possumus itaque licite divitiis possidere, si tamen earum nos non reputaverimus dominos, sed ministros; si intellexerimus patrimonium pauperum esse patrimonium Christi, si proventibus Ecclesiæ, si pauperum necessitatibus erogantur. Alioquin fures et latrones nos ratio manifesta convincet, si res alienas invitis dominis nostro præsumperimus arbitrio contectare. Quia igitur distribuendæ sunt, non retinendæ divitiæ, nequaquam justius, nusquam possunt liberalius erogari, quam in eos qui exultantem Ecclesiam prosequuntur, qui propter causam Christi rerum suarum dispendia pertulerunt. Causa communis est, sed in eos omne detrimentum, omnis est conversa vexatio. Nos enim intra domesticos

(57) B. om. non.

(58) B. sustinetur.

(59) B. om. quotidie.

parietes nostros tribunalia nostra sublimiter insidemus, ipsi de sedibus suis contumeliose et violenter ejecti peragrant regiones. Nobis omne solatium cum affluentia divina pietas administrat, ipsi de manibus alienis subsidia vitæ cum silentio patienter expectant. Nobis necessariorum nostrorum et familiarium ordo longus assistit. Ipsi inter ignotos vitam quasi solitariam degere compelluntur. Si quam tamen eis consolationem emendicata suffragia præstiterunt, indignum est ab eis beneficia querere, quibus tu consueveris exhibere. Aperiamus itaque eis viscera pietatis, et in eos omnem compassionis et venerationis effundamus affectum, ipsosque cum omni beneficentia et gratia complectamur, quia tunc adimplebimus legem Christi, si alter alterius invicem onera comportemus. Viri prudentes sunt et multa commendabiles honestate, quos Dominus elegit, tanquam aurum in fornace probandos (Sap. iii), ut per eos impendio personarum et rerum, Ecclesiæ victoria consummetur. Felices sunt quibus datum est pro æternis, transitoria commutare. Feliciores sunt qui mortem vel corporales injurias sunt experti, et imprestabilem sanguinem Christi suo indigno et corruptibili sanguine compensarunt. Quid enim? Nunquid non (60) sanguinem Christi in causam nostræ redemptionis expendimus, ut ipsum ei in tempore retributionis, scilicet cum ipse requisierit, solveremus? Mutuatus est peccator, et non solvet (Psal. xxxvi): nos autem, Domino miserante, solvemus, qui confitemur nos non artificio civili, sed re ipsa interveniente naturaliter obligatos. Utinam, bone Jesu, detur et mihi tecum pro spiritualibus tuis temporalia mea commutare. Utinam sanguinem meum tibi pro tuo recipere placeat insolutum, vel quia crediti et debiti sanguinis, scilicet tui et mei, invicem æstimatio non concurrat, saltem benignissima acceptatione tua liberatus absolvar, qua scilicet consueveris justitiam accepto ferre sine operibus, et præmia sine meritis, pro gratia scilicet bonæ actionis gratiam retributionis inferre.

III.

SERMO IN SYNODO.

Quis putas fidelis servus et prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Beatus ille servus, quem cum venerit dominus, invenerit vigilantem (Matth. xxiv). Ecclesia, sicut nostis, fratres charissimi, congregatio fidelium dicitur. Fideles autem sunt, qui censentur nomine Christiano, qui scilicet de agnitione fidei catholicæ Christiani nominis contrahunt dignitatem. Fides enim ista de Christo et a Christo est, ideoque Christiana de nomine proprii nuncupatur auctoris: catholica vero id est communis, tam propter præcepta generalium regularum, quam propter uniformem in omnes æternæ retributionis eventum. Neque enim fides ista jam

A vel certis est consignata personis, vel quibuslibet locorum coarctatur angustiis, sed ab oribus quæ perierant domus Israel in omnes gentes veritatis doctrina transfusa est, postquam scilicet in omnem terram sonus apostolicæ prædicationis exivit (Rom. x). Per hanc ergo fidem purgatis ignorantie tenebris, et veterum detersa caligine figurarum, misericors et miserator Dominus Ecclesiam suam sic notitia veritatis illustrat, ut operibus nihilominus charitatis informet, quatenus procedente gratia ei se ad complexandum indulgeat, et exhibeat ad videndum. Ad hoc eam de tenebris vocavit in admirabile lumen suum, ad hoc eam secum assumpsit in ejusdem corporis unitatem. Ad hoc eam de servitute corruptionis, proprii quoque sanguinis impendio liberavit. Ipsa enim pretium sanguinis ejus est retributio passionis, gloria majestatis. Quod enim assecutio hæreditatis istius ei cedat ad gloriam manifeste, de ipsius congratulatione suscepimus, quia in susceptione ipsius a patre eam studiosius commendat, et etiam lætabundus exultat. Funes, inquit, ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi (Psal. xv). Præclara est, quoniam pulchra et decora est. Pulchra, quoniam tota pulchra est, non habens maculam neque rugam (Ephes. v). Cujus claritatis et pulchritudinis quantus ipse zelator sit, ipsa etiam nominum multitudo, quibus eam frequenter appellat, evidenter ostendit. Nempe multitudine nominum multitudo charitatis exprimitur. Neque enim uno nomine contentus esse potuit, ut in ea diversitatem virtutum distingueret, et in se circa eam totum dilectionis aperiret affectum. Modo itaque eam electam, modo dilectam, modo sponsam nominat, aut reginam, multisque aliis nominibus quæ spiritualibus sunt plena mysteriis, et sacris significationibus illustrata. Ego tamen ad præsens paucis esse contentus decrevi, quia sapientibus loquor, quibus plenius quam mihi innotuerunt nomina et nominum sacramenta. Electa dicitur. «Veni, inquit, electa mea, et ponam in te thronum meum.» Electa dicitur, propter virtutum eminentiam, qua præcellit. Thronus autem isto qui in ea constitutus dicitur, Altissimi thronus est, qui non potest nisi in eminentia collocari, quia ipse est qui in altis habitat, ino etiam in altissimis: Ego, inquit, in altissimis habito, et thronus meus in columna nubis (Eccli. xxiv). In altissimis habitat, quoniam cæli cælorum sedes est habitatio ejus. Supra tertium etiam cælum invenitur a Paulo (II Cor. xii). Thronus autem hic in columna est, quia sicut columna ardua et subtilis est, sic ardua et angusta via quæ ducit ad vitam (Matth. vii): vita vero Christus. Cæterum quod thronus iste constitutus in nube dicitur, diligentius attendendum est. Nunquid non (61) enim ipse inhabitat lucem inaccessibilem? (I Tim. vi). Nunquid non ipse est lux vera, quæ illuminat omnem

(60) B. om. non.

(61) B. om. non.

luminem venientem in hunc mundum? (Joan. 1). A *lux* scilicet perpetua, quæ lucebit sanctis Dei, quia *fulgebunt sicut sol in regno Patris ejus (Math. xiii).* Sed et thronus ejus, sicut sol in conspectu Patris. *Revera lux est, et lucem inhabitat.* Sed inter nos et lucem illam ad præsens nubes interposita est, quæ non permittit nos eam perfecte his quos modo habemus oculis intueri, imo nobis *nubes et caligo in circuitu ejus (Psal. xcvi).* Videmus tamen aliquatenus, sed *per speculum, sed in ænigmate (I Cor. xiii),* sed interpositis corporalibus instrumentis. Visibilia enim quæ ab ipso creata sunt, quasi speculum, quasi instrumenta nobis sunt, per quæ quodammodo possimus ipsius invisibilia contemplari. Invisibilia siquidem ejus per ea quæ facta sunt, ab eo conspiciuntur. Videbimus autem, Deo volente, perfectius in futuro, quando *videbimus eum sicut est (I Joan. iii),* quando cognoscemus sicut et cognovimus, quando scilicet regem in decore suo videbunt oculi nostri, quando transformabimur a claritate in claritatem, sicut a Domini spiritu (*II Cor. iii*). Quod mihi videtur desiderasse Propheta, cum diceret: *Quando veniam, et apparebo ante faciem Domini? (Psal. xli.)* quasi diceret: Video aliquantulum, sed objecta est mihi nubes, interpositum velum, non video nisi interpositis corporalibus instrumentis. Vellem hæc omnia removeri, ut viderem faciem ad faciem, et appareret mihi Christus vita mea, et ego apparerem cum ipso in gloria. Item, dilecta dicitur, quia diligit et ipsa, neque enim diligeretur, nisi diligeret, ipse enim nisi diligentes se non diligit. *Ego, inquit, diligentes me diligo (Prov. viii).* Prævenit tamen diligendo, quoniam ipse prior dilexit nos, sed ad hoc diligit, ut faciat diligentes. Nisi enim qui diligitur mutua ei dilectione respondeat, divinæ revocatur dilectionis affectus. Verum quanta inter ipsam et diligentem se discurrat alternæ charitatis affectio, difficile nobis, imo impossibile est explicare, quoniam nec ipsius Salomonis sapientia id perfecte nobis enarrare potuit, licet diligentissime fuerit prosecutus inter eos modo complexus et oscula, modo aromata et unguenta, modo languorem spiritus, modo animæ defectum, modo ferventem curiosæ æmulationis zelum, modo delicatum teneræ compassionis affectum. Quæ omnia mihi satis est breviter attigisse, quia religio vestra hæc intra vosmetipsos plenius per ipsa spiritualiter experimenta cognovit. Tertium nomen est quod posuimus, quod sponsa dicitur: Nullo alio nomine manifestius exprimi potuit inter eos sacramentum unitatis, et sinceræ perfectio charitatis. Quæ enim verior unitas et charitas est quam duos in carne una fieri, et ipsos uno eodemque spiritu vegetari? Quoniam ipse ab ea in unitatem ejusdem carnis, et ipsa ab eo in unitatem ejusdem spiritus est assumpta. *Erunt itaque duo in carne una (Gen. ii).* Profecto Christus et Ecclesia. Nempè *Verbum caro*

(62) B., *ejus.*

factum est (Joan. 1). Sed et totum corpus Ecclesie spiritu Christi vegetatur et regitur. Prudenter negotiata est Ecclesia, carnem dedit, ut acciperet spiritum, et ipse animatum corpus assumens, largitus est nobis suam deitatem. Fœdus hoc in persona Christi celebratum est, quando scilicet cum humanitate divinitas, et cum divinitate convenit humanitas. Sponsalia hæc ibidem, auctoritate Patris et sancti Spiritus obumbratione firmata sunt. Nec enim adhuc nisi sponsalia sunt, nondum celebrata sunt nuptiæ, nondum matrimonium consummatum. Porro complebuntur omnia in futuro, cum sponsus advenerit, et intrabunt qui parati inventi fuerint cum ipso ad nuptias, imparati foribus excludentur. Qui vero ad agni nuptias fuerint introducti, ibi epulabuntur in conspectu ejus, ibi delectabuntur in lætitia (*Psal. lxxvii*), ibi *inebriabuntur ab ubertate domus ejus, ibi torrente voluptatis suæ potabit eos (Psal. xxxv).* Ibi qui modo vacui sunt, replebuntur in bonis domus ejus (*Psal. lxxiv*), et qui inanes satiabuntur (*Psal. cvi*), quoniam apparebit gloria ejus (*Psal. xvi*). Ibi sponsa coronam accipiet, quam ei Dominus præparavit in æternum. Unde etiam regina vocari digna est. Jure id quidem, quoniam sponsa est regis: Christus enim rex est, cujus ipsa sponsa est, et rex et filius regis. Non habet regnum fortuitum, sed hæreditarium, quia de patre: Deus, inquit, *judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis.* Ad Patrem loquitur: Deus, inquit, *Pater da regi, id est Christo Filio tui regis scilicet qui rex es, iudicium et justitiam, potentiam scilicet et scientiam judicandi. Justitia enim et iudicium, præparatio sedis ejus (Psal. lxxxviii).* In his siquidem duobus consistit tota regis majestatis auctoritas, quia iudicium per severitatem potentiæ vindicat, quæ male commissa sunt coercet, ne iterum committantur. Punit siquidem excessus, et refrenat audaciam. Justitia vero per discretionem scientiæ dirigit et informat. Informat ad virtutem, dirigit ad salutem. Pater itaque rex est, et Filius rex est. Pater rex ab æterno, Filius nihilominus secundum divinitatem rex ab æterno. Unius ejusdemque regni non duo reges, sed unus rex. Christus autem secundum D humanitatem rex factus est ex tempore, et Ecclesia ejusdem regni regina constituta est cum ipso.

Astitit, inquit, regina a dextris tuis (Psal. xlii). Christus ad dexteram Dei Patris, in potioribus scilicet bonis gloriæ ejus sedere dicitur, propter requiem consummatæ gloriæ quam accepit. Ecclesia a dextris Christi stare dicitur, non sedere, quia semper est in procinctu constituta. *Astitit regina a dextris ejus.* In hoc verbo videtur mihi propheta triplicem statum Ecclesie prospexisse. Videtur mihi primo eam considerare stantem ad dextram crucifixi, ubi sibi (62) profuentia in salutem, de latere ejus sacramenta suscipit et observat. Erant, inquit, juxta crucem Jesu mater ejus et soror matris

ejus Maria Cleophae, et Maria Magdalene (Joan. xix). A Stabat et discipulus quem diligebat Jesus. Stabat Petrus, et alii fortasse fideles a longe prosequentes, ut viderent finem. Stabat et Centurio, manifeste protestans quia vere *Filius Dei erat iste* (Matth. xxvii): In ea paucitate tunc temporis tota fere universitas Ecclesiae consistebat. Porro unus ex militibus lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua (Joan. xix): sanguis scilicet redemptionis, et aqua regenerationis. In his duobus omnium sacramentorum virtus et efficacia creditur emanasse. In fide etenim passionis et baptismatis ablutione salvamur. Qui enim crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (Marc. xvi). Sanguis enim Christi emundat conscientias nostras ab operibus mortuis, ad servendum Deo viventi. Sed et aqua quae visa est egredi de templo corporis Christi, a latere dextro, salvavit omnes ad quoscunque pervenit. Tres igitur testimonia dant in terra: Spiritus, aqua, et sanguis (I Joan. v). Spiritus siquidem testimonium perhibet de Christo, quoniam Spiritus est qui testificatur, quoniam Christus est veritas (ibid.). Nobis autem aqua et sanguis reddunt testimonium ad salutem. Secundus autem status Ecclesiae est a tempore resurrectionis Christi usque ad saeculi consummationem, quo tempore scilicet ipsa peregrinatur in terris, atque interim bona ista temporalia sobrie sibi in usus honestae necessitatis assumit. Tota tamen spiritualiter in agnitione sacramentorum, in virtutum executione, in caelestium contemplatione consistit, atque ideo quodammodo stare videtur etiam in praesenti, quoniam spiritualia sunt haec, et de beneficio ei divinae bonitatis indulta, ut ei de perceptione praesentium munerum firma sit expectatio futurorum. Porro tertius Ecclesiae status consummatis omnibus complebitur in futuro, quando scilicet dextra ipsius amplexabitur eam, et aeternae beatitudinis plenitudo confovebit.

Astitit, inquit, regina a dextris tuis (Psal. xlv). In hoc verbo regnorum pluralitatem Christo et Ecclesiae volumus assignare, quia unum et simplex regnum est, quod Patri et Filio secundum divinitatem firmat Deitatis aeternitas, et quod Filio virginis et Ecclesiae gratia communicavit ex tempore. Nulla ergo invidia est, Ecclesiam reginam, et caelorum etiam reginam appellari, cum Psalmista filios ejus deos et Dei filios confidenter appellet. Ego, inquit, dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes (Psal. lxxxv). Ita, domini et Patres mei, sicut diximus, multitudine nominum multitudo charitatis exprimitur, et ipsorum diversitate sacramentorum quoque diversitas assignatur. Hanc igitur tam praecelaram, tam acceptabilem sibi electam electam, dilectam dilectam, sponsam sponsam, rex reginam, Christus Ecclesiam fidei vestrae credidit, prudentiae commendavit, ut scilicet ad curam et custodiam ejus, cum timore

nominis ejus, omnem diligentiam, omnem sollicitudinem impendatis, quatenus omne opus ejus studio vestro, quantum vobis possibile fuerit, dirigatur in bonum, et ipsa integra et illaesa sub vestra defensione, et Christi protectione consistat. Ad hoc siquidem fides et prudentia procuratoris inquiritur, ut per fidem sua domino servetur utilitas, per prudentiam ingruentes a familia molestiae depellantur (65), ut semper Domino proventus familiaeque proventus accrescat. Oves Christi sunt, quarum cum ipse sit Dominus, tamen pastorem se nihilominus profiteatur ut suam circa eas et potestatem praedictet et affectam, ut ipsae ei tanquam Domino in auditu auris obediant, et ipse eas tanquam bonus pastor super aquam refectionis in loco pascuae collocet et conservet. Oves, inquit, meae vocem meam audiunt (Joan. x). Ecce quod quaerit ab his quae suae sunt tanquam Dominus exaudiri. Et ego Dominus agnosco eas (ibid.). Ecce quia ipse rependit iis benignum mutuae cognitionis et agnitionis affectum. Quanta vero eas charitatis gratia complectatur, facile pretio redemptionis ostenditur, quod ad earum liberationem beneficentia redemptoris impendit. Emptae enim sunt pretio magno impretabili scilicet sanguine crucifixi quem, licet apprehenderit Judas, non potest tamen sub pretii recidere vilitatem, cui nihil in rebus comparabile, quod omni praelatum creaturae, quod in Patris est dextra collocatum. Ignorabat homo quantum posset ejus humanitas estimari, quia, licet de Creatoris imagine similitudinem contraxisset, nulla, spotamen, nulla ratione praesumere poterat aut praescire vel incarnationis humilitatem vel amaritudinem passionis. Quippe rerum creatio gloriam quodammodo divinae majestatis illustrat, dum opus admirabile sapientiam declarat opificis et pro ea quae ab eo visibilia facta sunt, sempiterna virtus ejus et divinitas innotescit. Videbatur sibi fecisse quod fecerat, ut ignotus a saeculis in rationalis naturae notitiam deveniret, et fieret quasi quoddam cognitionis aeternae commercium dum ipse sciret figmentum nostrum et nos aliquatenus intelligeremus divinae substantiae unitatem. Quod autem minoratus est ab angelis (Hebr. ii), quod brevi virginalis uteri thalaino clausus formam nostrae servitutis assumpsit, quod injurias hominum, quod denique dolorem sustinuit passionis, hoc saluti nostrae singulariter impensum veritas manifesta declarat ut mors temporalis ipsius ab antiquae damnationis elogio nos solveret et ad vitam revocaret aeternam Novi signatio Testamenti. Ipse namque singulare pretium redemptionis est; quod pari benignitate pro singulis et omnibus est oblatum, ut nullus ibi majoris amplitudinem gratiae, nullus sibi cujuslibet privilegii prerogativam valeat arrogare. Uniformitatem creationis secuta est redemptionis aequalitas, ut pariter omnibus proficeret ad futurum praedestinatae retributionis

(65) Depellantur. Pro iis quae hanc vocem sequuntur, habet B. fundatum est, vestro tempore non

solvetur, etc., usque ad, Valeat in Christo sanctitas vestra, quae sunt epistolae 3, ad Coelestinum papam.

eventum. Poterat enim superbiæ vel invidiæ præstare materiam, si aliquos amplior indulgentia prætulisset cæteris quasi defectu quodam deterioris essentia aut minoris misericordiæ condemnatis. Itaque si ortum hominis et processum diligenter attendimus, apparet circa eum incomparabilis bonitas conditoris, admirabilis redemptoris charitas, festinabilis gratia Salvatoris. Super quo magnæ dignationis est nobis commissum esse quod tanta bonitate formatum est: quod tanta servatum charitate, quod tanta novissime creditur gloria sublimandum. Porro quanto major dignatio est, tanto majus constat esse periculum; quantoque majora studium diligentia præmia recompensant, tanto major negligentia vindicta procedit. Sicut enim retributor honorum, ita *Deus ultionum Dominus est* (*Psal. xciii*), apud quem sicut nihil irremuneratum dimittitur, ita nihil relinquitur impunitum. Beati itaque servi illi, quorum cum venerit Dominus, fides et prudentia complacit. Super omnia siquidem bona sua, super ea scilicet, quæ præparavit Dominus diligentibus se, constituit eos. Nihil reservabit absconditum, sed velut effusa in omnes munificentiæ largietur divitiis gloriæ suæ, cælestium videlicet plenitudinem gaudiorum, regni que cælestis coheredes admittet, ut de manu ejus diadema speciei recipiant, qua speciosi facti eum qui *speciosus est forma præ filiis hominum* (*Psal. xlv*), in decore suo revelata facie contemplantur et delectentur in multitudine pacis, præstante eodem Domino nostro Jesu Christo, *cui est honor et imperium* (*I Tim. vi*) in sæcula sæculorum.

IV.

SERMO IN ANNUNTIATIONE GLOBIOSÆ VIRGINIS MARIÆ (64).

Missus est Gabriel angelus ad Mariam virginem desponsatam Joseph (*Luc. 1*). Quod ab æterno prædestinatum fuerat, quod ab antiquo per multa prophetarum oracula repromissum, tandem, fratres charissimi, die ista divina gratia cœpit operante compleri. Siquidem ab æterno Deus Pater Unigenitum suum in causam redemptionis humanæ decreverat incarnari, ut mysterio scilicet incarnationis ejus vetus Sathanæ solveretur astutia, et humilitatis dignatione potestas ejus ac superbia frangeretur. Quod fortassis ab initio nec etiam fuerat angelis indicatum. Sed intra secretum divinæ bonitatis magnitudo consilii regebatur abscondita donec conscius secreti nuntius mitteretur, qui indulgentia generi humano libertatis beneficia nuntiaret. Missus est itaque angelus Gabriel divinorum factus conscius secretorum, tanquam fidelis divinæ voluntatis interpretes et ut quodammodo proprii nominis interpretationem adimplerens, *fortitudinem Dei* in infirmitate carnis prædiceret assumpturam. Si igitur ipsum promissæ salutationis inspiciamus alioquin, recte

A nuntius salutis verba propodait, qui ad salutem omnium nuntiandam, tollendamque perniciem mittebatur. Virgo autem prima verbum salutis accepit et affectum, quia humilem statum revelatis per angelum omnibus fidem præstitit et assensum. Unde nimirum ab originali et cæteris, si qua erant actusia; penitus emundata est, ut nulla penes eam peccati corruptio nulla corruptionis concupiscentia resideret. Talem enim sibi virginis humanitatem divina magnificentia præparavit, qualem de ipsa disponebat assumere, ut scilicet primæ creationis dignitate recepta, incorrupte posset uniri divinitas incorrupta naturæ. Unde etiam recte gratia plena potuit appellari quæ primo plenitudinem propriæ sanctificationis accepit; et singulari statim privilegio potuit exultare, ut scilicet mater esset et virgo et in ipsa placabilem contraria sortirentur eventum. Neque enim alibi vel virginitatem secunditas vel secunditatem simplicitas virginitatis agnoverat; nullaque invicem communione, nulloque unquam fœdere jungebantur. Porro utramque bonam esse, utramque constat esse laudabilem, sed in aliis majus est virginalis privilegium castitatis. In Maria excellentior est virginitate secunditas, si recte secunditatis fructus et virginitatis merita comparentur. Siquidem fructus iste de jurata David a Domino veritate procedens super sedem ejus positus est, super solum scilicet ipsius et regnum fore perpetuo constitutus, ut de sacramentorum efficacia firmitas, et robur de virtutum sanctificatione concresecat. Cujus sane fructus et germen in magnificentiam et gloriam adjunctæ sibi divinitatis excrescens omni facta est terrena plasmatione sublimius, adeo ut nihil eo sit vel potestate fortius, vel excellentius dignitate. Inde est quod in Maria contrahit secunditatis honor de ipsa fructus sui qualitate substantiam; ubi nulla quarumlibet virtutum dispendia sed augmenta concurrunt; sed in aliis detrimentum virginitatis sobolis beneficio restauratur et virginitatis amissæ gloriam susceptæ prolis gaudia recompensant. In aliis enim de proventus qualitate recipiunt præcedentia detrimenta solatium, ubi, quæ secunda est, pressuræ remedium et optatæ sobolis percipit incrementum. Virgo autem quæ carnales animo simul et corpore declinat illecebras et sedulo vim concupiscentiæ pudore continet, quanto magis a semetipsa per gratiam continentia deficit, tanto magis proficit ad mercedem. Habent igitur secundæ quod debeant, habet virgo quod speret, dum iis in gratiarum actiones virginitatis merita transeunt, et ei semper ad præmium eadem virginitatis merita convallescant. Virgini autem nostræ nullum intulit partus aut conceptio detrimentum, sed tanto majoris fastigium honoris adepta est, quanto mirabiliori est conceptu consecrata. Occurrunt itaque in ea sibi invicem quasi quibusdam virginitas secunditasque complexibus, ut secunditatem virginitatis gloria redimat et virginitatem

tom fructus fecunditatis attollat. Fecunditas igitur ipsius multis est veneranda miraculis, multis utilitatibus amplectenda, multis illustrata laudibus, in qua sic humilitati sublimitas deitatis occurrit, et nec infirmitas opprimatur a gloria nec majestas aliqua ex parte propria dignitate privetur. Profecto in aliis tanto major est fecunditate virginitas quanto minor est integritate corruptio, quia fecunditatem voluptas quædam improbata præcedit quam sine culpa esse commercium carnale non patitur, nec affectuose corruptarum carnum passiones. Unde se conceptum in peccatis Psalmista commemorat quia in ipso utrobique peccatum de corrupta traducebatur origine, fomitemque peccati procedens de veteri corruptione concupiscentia ministrabat. At vero in Mariæ fecunditate sola etiam est operata divinitas. Dum virginem virtus obumbrat Altissimi, et superveniens spiritus carnis et verbi consecrat unitatem (Luc. 1). In quo non potuit de non vitioso vitium provenire, nec auctor virtutum auferre debuit, sed afferre virtutes. Ideoque propositæ castitatis privilegium singulare non abstulit, sed honorem fecunditatis adjecit. Novam itaque sobolem pudor virginalis agnoscit, carnemque miratur natura spiritu secundari, legemque propagationis humanæ penitus immutatam, cum ibi sit nec de voluptate conceptio nec prolis emissio cum dolore. Siquidem Deus de Deo semper caro de commistione carnis nascebatur ex tempore: nunc Deus in hominem homo in Deum sola spiritus operatione formatur. Mirum hoc solique divinæ majestatis possibile ut quamlibet humanitas et divinitas caro hæc scilicet spiritus ille concipiant unitatem: quod impassibilis passibilem, quod æternus se nobis exhibeat temporalem, quod eum corporalibus oculis liceat intueri, ejus excellentiam celestium civium spirituales oculi non attingunt. Quod sane fides nostra necesse est ut saniori concipiat intellectu nec substantiarum quidem, sed personæ prædicet unitatem, nec alteram in alteram transiisse; facta quolibet modo confusione vel commistione credamus. Verbum enim in æterna semper propriæ divinitatis simplicitate consistens, nec alterius est admistione compositum, nec in aliud sibi sui abolitione transfusum, sed substantiis in se permanentibus pariter et naturis. Christus ut gigas incomparabili virtute præcellens, gratuitam viam nostræ mortalitatis alacritate cūcurrit. Igitur ad propositum divinæ prædestinationis effectui mancipandum angelus destinatus ad virginem qui dilatum usque adhuc divinæ voluntatis hodie patefecit arcum, quod sicut æternaliter a tota Trinitate provisum est, ita nihilominus a tota Trinitate nuntiat adimplendum; ait enim: *Spiritus sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque et quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei (ibid.)*. Itaque vim verborum et ordinem studiosa consideratione pensemus, quia scilicet primo Spiritus sanctus superventurus nuntiatur in virgine, factumque postmodum Altissimi, id est Patris virtute

A proponitur obumbranda; ut ita virginis præparato conceptu, segregata ex utero ejus, sed in utero carne ineffabilis novissime filii generatio proveniret.

Vides hic Angelum manifeste totius Trinitatis expressisse præsentiam, dum supervenire spiritus Altissimi et obumbrare, filius vero dicitur incarnari. Liquet igitur totius Trinitatis opus esse quod factum est, licet unus tantum fuerit incarnatus, e tota Trinitate scilicet unus tactum, totius ad id divinitatis exhibuit substantiam, uno tamen propositum redemptionis humanæ ministerium personaliter exhibente. Igitur æternæ generationi generatio temporalis accessit, et æternæ nativitati nihilominus temporalis est adjecta nativitas; ut quod æternum est, in sua B consisteret æternitate perfectum; quod vero temporale est, perfectionis suæ statum, non tam de natura quam de miraculo sortiretur. Siquidem personam hominis ex duorum hominum commistione provenire necesse est, hic vero unius hominis tantum simplici præcedente substantia, nova soboles profisciscitur et formatur; qua scilicet humanitate percepta, sic humilitati nostræ excellentia divinæ majestatis infusa est, ut præeunte mirabili carnis Verbi commercio totum dicatur homo, totum dicatur Deus, alterumque de altero nova quadam enuntiationis specie prædicetur; siquidem enuntiatio hæc unionem, non essentiam prædicat aut naturam, nec alterum in altero, vel substantiam in substantia consistere ratio, vel natura consentit; sed personalem ineffabilis quædam quasi consolidatio conficit unitatem. Neque enim carnis essentia in Verbi transitivæ essentiam, neque Verbum carnis passiones assumit; sed utique proprietates suas semper attribuit impermixtarum discretio naturarum.

Si igitur Verbum carnem factum esse evangelica tibi dicat auctoritas, factum nihil aliud intelligas, quam unitum, neque hanc tibi confusio, vel permistio constituat unitatem; sed singulas semper in se consistentes debita æstimatione venerare substantias, unamque tibi ipsamque singularem proponas de tam diversorum pluralitate personam. Unde si de Christo, Deo scilicet et homine, modo humanum, modo divinum aliquid audias, prædicari intelligas, non ex eadem causa procedere, sed ad diversas utrumque prædicamentum respicere rationes. Quod enim modo Omnipotens, modo Creator omnium dicitur, modo unigenitus Patris Filius ab æterno, id eum ex divinitatis constat habere substantiam: quod vero natus ex muliere, factus sub lege, quod ignominiam crucis, quod amaritudinem sustulit passionis; id ex humanitatis processisse natura, nullus est qui dubitet. Porro si personæ utramque substantiam complectenti, quod specialiter unius est, toti personæ videris attributum, scias ratione assumptionis, toti convenire personæ, nec tamen passiones corporis divinitati, vel humanitati divinam tribuas majestatem. Quippe quod de virgine nasciturum dicit Angelus, Filium Dei nuntiat appellandum

quamvis et ex eo quod de virgine est, non possit hæc appellatio convenire; sed divina bonitas non voluit nominis detrudere dignitatem, cui communicandum destinaverat ejusdem substantiæ veritatem.

Ad quod sane post multa tempora novissime consummandum, ad expertem omnis concupiscentiæ destinatur, cujus denuntiatione votum perpetuæ virginis firmatum est potius quam sublatum, cum virum ejus Angelus ad similem formasset assensum. Nullaque hinc vel inde carnalis commercii residet affectio, sed ad custodiam et obsequium virginis et virginis se congaudet fidelis viri devotio præelectam. Igitur ad præparatum sibi prudenter a Spiritu sancto conjugium, securæ voti Virgo sancta procedit, et sacri animorum potius quam corporum fœderantur amplexus. Sane in contrahendis ab initio sponsalibus alia viri fuerat fortassis intentio; sed edoctus ab Angelo, statim totus ad perfectæ continentiæ transivit effectum, ut animi eorum pari invicem similitudine responderent, ne quasi dissidium facere videretur diversarum dissentio voluntatum. Nemo itaque dixerit sublata, sed subsecuto conjugio consummata sponsalia, nec aliquid sacramento propositi sanctitate detractum est, sed eos ad maritalem copulam individua vitæ consuetudo condixit. Porro si nec opus intercessit carnalis commercii, nec voluntas, nihilominus tamen constat esse conjugium, quia contractus ille non trahit de carnis commistione substantiam, sed de sola legitime consentientium voluntate.

Si igitur ad hoc neque concupiscentia, neque carnales requiruntur amplexus, atque intercessisse constat quidquid ad conjugii desideratur effectum; manifestum est veros conjuges existisse, ut ille recte [vir] et illa conjux debeat appellari. Quod si dicatur non posse matrimonium contrahi nisi communicato copulæ carnalis assensu, ne requisitum alteri negare possit accessum: verum quidem si ea conveniunt voluntate, et præceptata futuræ sobolis pignora contemplantur. Si vero conditioni huic renuntiare vel amore castitatis, vel impotentia qualibet obsistente decreverint, legemque matrimonii in aliis omnibus constituent observare, individua vitæ consuetudo, et dispositum alternæ potestatis obsequium affectati contractatus format substantiam, perpetuamque firmat sacri consortii fides et gratia veritatem. Quæ etenim ratio assensum hunc commodare compellebat invito, cui perpetua virginis

A complacebat integritas, votumque erat ipsius, quod in ea natura erat, perpetuæ continentiæ sanctimonia venerari? Quod si a minoribus ad majora trahatur exemplum, aliquid fortassis expressæ similitudinis in Cæcilia virgine poterit inveniri, quæ cum familiari voto perpetuæ virginis manus velut holocaustum quoddam Domino consecrasset, cum Tibertio tamen amicorum interventu contrahere minime recusavit, fiduciam habens in Domino, quod divina devotam in ea pudicitiam sapientia conservaret, et humiliter parentum desideriis acquiescere Cæcilia videretur. Cantantibus organis igitur dum juvenis prædestinatus ad vitam: ad nuptiales festinat amplexus, et ad optatum thori virginis anhelat ascensum, illa procedentibus de conscientia voti suspiriis et precibus implorabat a Domino, ne ad confusionem spiritus et corporis ipsius macula quælibet concupiscentiæ carnalis obreperet, sed corpus prorsus intactum sincero spiritui conservaret. Cum eo itaque quasi transactione quadam virgo prudens sic amicali compositione convenit, ut ipsum asserrerit sibi in eadem conservandæ pudicitæ voluntatem, et purificatum aqua baptismatis postmodum perduxerit ad lauream gloriosi martyrii triumphalem. Quis ergo dicat non intercessisse conjugium, si eis a carnali placuit abstinere contactum, cum multos usu frequenti videamus in matrimonio convenire, quibus vel nimia senectus, vel debilitas aliqua commercii illius spem omnem abstulit et effectum. Certum est autem de rei substantia non esse, quod velut accidentale aliquid et adesse potest pariter et abesse, sanctiusque et sincerius observatur conjugium absque eo quod sine culpa esse non potest, nisi per bonum conjugii fuerit excusatum. Profecto cur non saltem simile casus et voluntatis privilegium erit, ut eodem fungi concedantur effectum, cum necessitate impotentis constringantur inviti, voluntatem vero devotionis affectio et zelus sanctitatis informet. Quibus omnibus manifestum est Angelum recte virginem appellare potuisse, conjugemque Joseph, nullum prorsus voto virginis viro volenti vim vel injuriam irrogante; sed studium semper cum omni diligentia sedulus impendebat, ut suscepti ministerii munus laudabiliter similis et devotus impleret, docente eum frequenti angelorum commotione, et omne opus sanctæ sedulitatis dirigente semper in bonum Spiritu sancto, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.